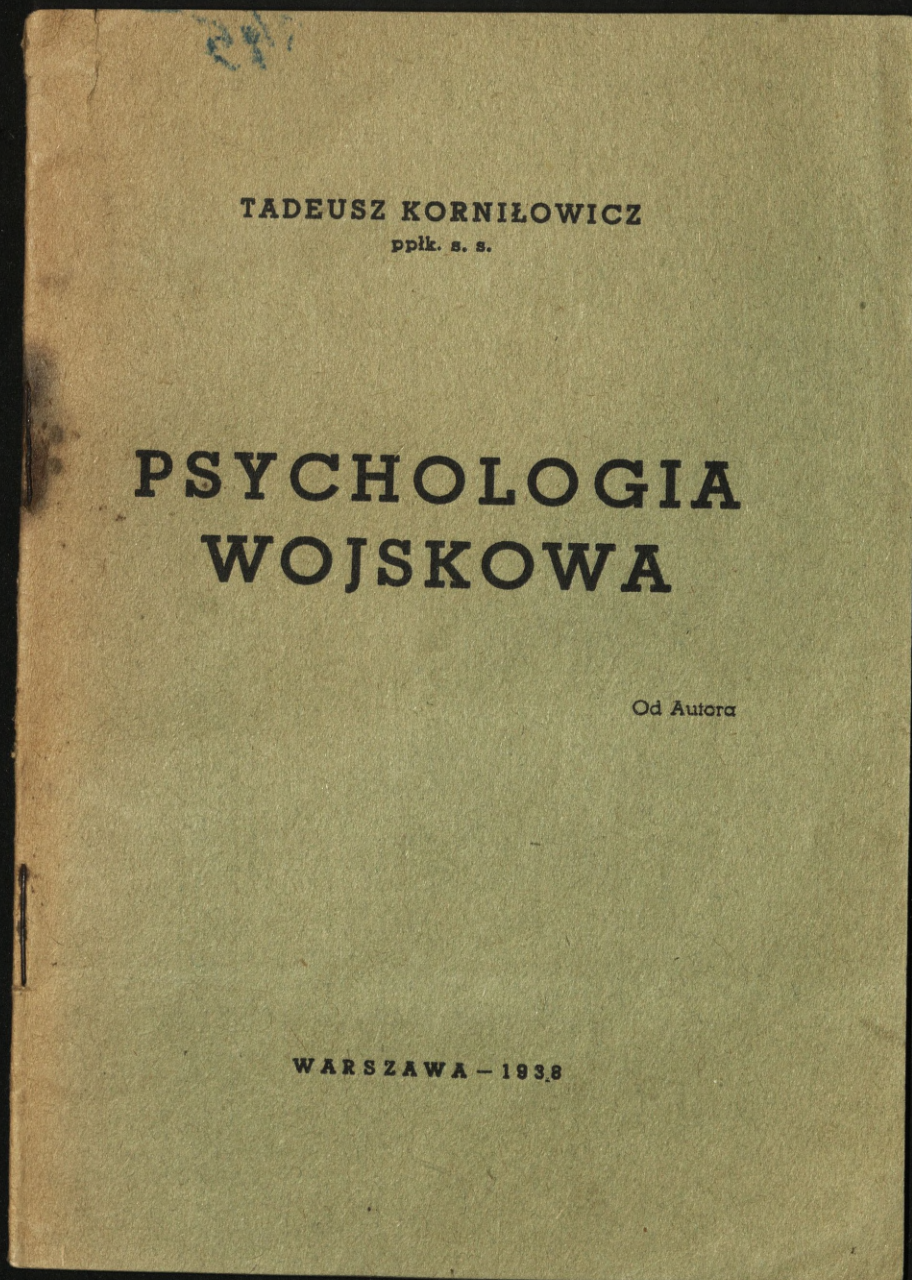
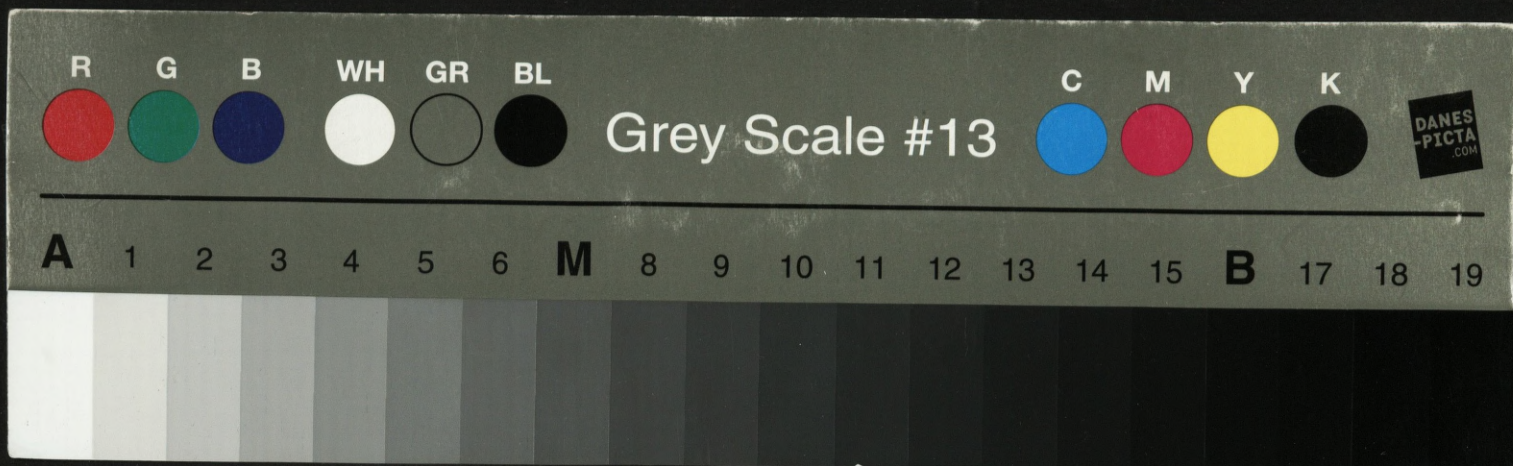

291
TADEUSZ KORNIŁOWICZ

ppłk. s. s.

PSYCHOLOGIA WOJSKOWA

Od Autora

WARSZAWA - 1938

TADEUSZ KORNIŁOWICZ

pplk. s. s.

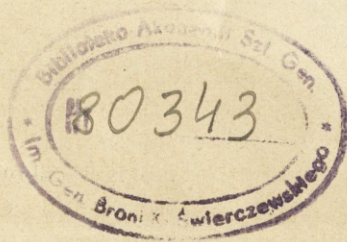
PSYCHOLOGIA WOJSKOWA

Od Autora

XXXVI. 2. 2;

WARSZAWA — 1938

Przedruk z zeszytu 61
Encyklopedii Wojskowej

Psychologia wojskowa stosunkowo niedawno zaczęła odgrywać pewną rolę w nauce, jako odrębna gałąź psychologii. Przedmiotem jej badań są przeżycia psychiczne jednostek, składających się na zespół wojskowy i zachowanie się tych jednostek, oraz całych zespołów wojskowych podczas wojny i w czasie pokoju. Głównym jej zadaniem jest analiza roli, jaką odgrywają czynniki psychiczne w wojnie współczesnej. Z tymi czynnikami liczy się zarówno strategia i taktyka, jak i pedagogika wojskowa. Psychologia wojskowa wiąże się z wiedzą, techniką i sztuką wojskową. Psychologia wojskowa uzyskuje materiał do badań z obserwacji własnych przeżyć psychicznych jednostek oraz z obserwacji zachowania się innych ludzi.

Z psychologii ogólnej psychologia wojskowa czerpie zasadnicze pojęcie o zjawiskach i dyspo-

zycjach psychicznych: wrażeniach zmysłowych, spostrzeżeniach, pamięci, uwadze, wyobraźni, inteligencji, życiu uczuciowym, sugestii, woli, temperamencie, charakterze itp.

Z *psychologii zbiorowisk (psychologii społecznej, socjopsychologii, psychosocjologii)*, psychologia wojskowa czerpie pojęcie o pierwotnej gromadzie, o tłumie, o grupach, stojących na wysokim stopniu organizacji, i o wzajemnych stosunkach członków tych grup.

Z *psychologii różnic indywidualnych* psychologia wojskowa czerpie metody charakteryzowania typów: ich skłonności wrodzonych, oraz cech nabytych w środowisku wojskowym (*typologia wojskowa*: typy antropologiczne, rasowe, konstytucyjne, charakterologiczne, narodowe, regionalne, zawodowe, zależne od rodzajów broni, funkcji, hierarchii itp.). Ze swej strony psychologia wojskowa udziela tym dziedzinom psychologii swoich obserwacji i doświadczeń, uzyskanych na własnym terenie.

Część *teoretyczną* psychologii wojskowej można podzielić na: *psychologię wojska i*

psychologię wojenną, z jej odgałęzieniem, psychologią walki.

Psychologia wojska jest odgałęzieniem psychologii zbiorowisk. Bada ona psychiczną strukturę wojska jako całości, zarówno podczas wojny, jak pokoju, oraz stosunki międzyludzkie w oddziałach wojskowych.

Psychologia wojenna rozważa problem wojny, oraz stosunek do wojny innych nauk i dziedzin kultury ludzkiej: socjologii, polityki, filozofii, religii, etyki itp. Psychologia wojenna stwierdza, że czynniki psychiczne przenikają każdy akt wojenny, gdyż: inteligencja ludzka jest źródłem wszelkich udoskonaleń organizacji i techniki, uczucia ludzkie stanowią najdonioślejszy motor działania, a siła woli jest nieraz najważniejszą rękojmą powodzenia.

Psychologia walki jest odgałęzieniem psychologii wojennej. Bada ona przeżycia psychiczne i zachowanie się jednostek i zespołów w rozmaitych rodzajach i fazach bojów. Mówimy więc o psychologii walki fortecznej, ruchowej, okopowej, lotniczej, morskiej, o psychologii marszu, działań zaczepnych, patrolowania, rozpozna-

nia, zaskoczenia, strzelania, ataku, szturm, starcia wręcz, szarży kawalerii, działań obronnych, przeciwnatarcia, odwrotu, działań nocnych itp. Psychologia walki analizuje czynniki, składające się na siły moralne wojska: ideowość walczących, ich patriotyzm, wiarę w zwycięstwo, kult woźdza, sztandaru, godność munduru, duch oddziału, jego tradycję, wzajemne zaufanie przełożonych i podkomendnych, zaufanie do kolegów, do sprzętu wojennego, do siebie samych; karność, zapal, honor, męstwo, odwagę, poświęcenie. Wyjaśnia podstawę psychologiczną stosowania t. zw. środków demoralizujących nieprzyjaciela, np. ognia nękającego artylerii, zagonów na tyły, propagandy defestycznej w szeregach nieprzyjaciela itp. Rozpatruje zagadnienie „nerwów” na wojnie, wpływ niebezpieczeństwa i niepewności na dowódcę i żołnierzy wobec widocznych strat i możliwości śmierci, wpływ porażek i klęsk. Analizuje zjawisko paniki, wpływ monotonii, nudy, tęsknoty, zmory okopowej (handry). Opisuje wpływ wiary religijnej, przeczuć, sugestii, przesądów i zabobonów; bada zależność stanów fizjologicznych od nastrojów psychicznych i od-

wrotnie: stwierdza wpływ czynników materialnych na psychikę walczącego. Traktując walkę, jako pewną formę pracy, polegającą na zmaganiu się woli dwóch przeciwników, psychologia walki uzupełnia swoimi spostrzeżeniami i wnioskami t. zw. *prakseologię*, czyli naukę o czynie.

Wszystkie wymienione powyżej działy psychologii wojskowej posiłkują się ogólnie przyjętymi metodami psychologii współczesnej, t. j. introspekcją, obserwacją, eksperymentem oraz badaniem wytworów ducha ludzkiego. Cennym źródłem w tym względzie dla psychologii wojskowej są: historia wojenna, relacje historyczne. dokumenty, rozkazy, meldunki, biografie, dzienniki, pamiętniki wojenne, listy z wojny, odpowiedzi na ankiety psychograficzne, prasa okresu wojennego, oraz utwory literackie na tle wojuskowym (powieść wojenna, dramat, poezja, pieśni żołnierskie, dokumenty humoru i gwary żołnierskiej). Pomocniczymi źródłami dla psychologii wojennej mogą być: film, fotografie, obrazy batalistyczne, portrety wojskowych itp. Do rozwoju psychologii wojskowej przyczynić się

może studium rozmaitych kierunków psychologii współczesnej. Kierunek psychologii zwanej z angielska *behavioryzmem* (*behaviour*—zachowanie się) udoskonalił obiektywne metody poznania człowieka przez obserwacje i eksperyment. Studium tego kierunku może mieć dużą doniosłość dla badań psychologii wojskowej w zakresie pomiarów szybkości ruchów, ich rytmu, wyćwiczalności, zautomatyzowania. Niemniej ważnym dla psychologii wojskowej jest studium t. zw. psychologii głębi: stworzona przez Freuda psychoanaliza, uznająca przemożny wpływ pokładów nieświadomości na zachowanie się człowieka, bywała stosowana w wojsku dla badania przestępstw, zwłaszcza dezercji. T. zw. psychologia indywidualna, której twórcą był Adler, może mieć duże znaczenie dla wojska. Wprowadziła ona pojęcie poczucia mocy, poczucia niższości i kompensacji, z których wypływają konsekwencje wychowawcze: budzenie poczucia odpowiedzialności, życzliwości wzajemnej, poszanowania godności ludzkiej w żołnierzu.

Część *p r a k t y c z n ą* czyli stosowaną psychologii wojskowej reprezentują: *psychotechnika wojskowa, wojskowa psychologia wychowawcza i higiena psychiczna w wojsku.*

/ Psychotechnika bywa określana jako psychologia stosowana do potrzeb technicznych, t. j. do sposobu wykonywania pracy. Ma więc ona związek z *nauką organizacji*. Badania nad wydajnością pracy nie ograniczają się bowiem do analizy narzędzi i warunków pracy, ale biorą pod uwagę również sposób pracowania. Zamiast obserwacji bezpośredniej samej pracy, używa się czasem surogatów, w pewien sposób ją zastępujących: np. zamiast obserwowania kandydów na dowódców w samym boju, urządza się ćwiczenia bojowe, zamiast ćwiczeń w polu, — grę wojenną, lub zadania aplikacyjne na stole plastycznym; zamiast poligonu, używa się strzelnicy zmniejszonej. Zadania takie, przeprowadzane metodycznie, ujawniają cechy symptomatyczne, które mogą charakteryzować danego osobnika na właściwym terenie działania. Naukowo opracowane zadania, czyli próby (z ang. *t e s t y*), ułatwiają ocenę inteligencji badanego, oraz innych

jego cech psychicznych i sprawności psychofizycznych, przydatnych do danej specjalności wojskowej. Testy mogą polegać na wykonaniu pewnych zadań na przyrządach w wojskowych pracowniach psychotechnicznych, lub na wypełnianiu rubryk odpowiednich formularzy. Pierwsze badania psychotechniczne w wojsku przeprowadzono przed wojną światową w Niemczech nad szoferami baonów samochodowych. W Stanach Zjednoczonych Amer. Płn. w 1917 r. zbadano w ciągu kilku miesięcy przeszło półtora miliona żołnierzy i podzielono ich na stopnie inteligencji. Wynik ten wpływał na wybór kandydatów do szkół oficerskich i podoficerskich, oraz na dyskwalifikowanie niesprawnych umysłowo, i odsyłanie ich do baonów roboczych. Po wojnie, znaczna część wojsk wprowadziła badania podobnymi testami tytułem eksperymentu, a w niektórych wojskach stosowane są one jako stała metoda selekcyjna. Tajność tego rodzaju badań jest uzasadniona nie tylko tajemnicą wojskową, lecz i zapobieganiem rozpowszechnianiu testów, które utraciłyby wówczas swą wartość diagnostyczną. Badania psychotechniczne w wojsku prowadzone

są przeważnie w trzech kierunkach: ustalania właściwości psychicznych, wymaganych w specjalnościach zawodu wojskowego, ustalania sprawności inteligencji ogólnej i ustalania cech charakterologicznych. Studium metod psychotechnicznych w wojsku może mieć duże znaczenie dla usprawnienia jednej z najważniejszych funkcyj oficera, t. j. opiniowania i kwalifikowania podkomendnych. Wyniki badań psychotechnicznych, opracowane według metod statystycznych, są kontrolowane przez zestawienie tych wyników z wynikiem obserwacji życiowej w danej specjalności, w szkole, w oddz. wojsk. i t.p. (analiza korelacji). Badania psychotechniczne posługują się nie tylko metodami testów, lecz i innymi metodami poznawania człowieka (kwestionariusze, ankiety, obserwacja itp). Psychotechnika usiłuje poza tym ustalić warunki skutecznych oddziaływań na kształtowanie się ludzkiej psychiki. W tym zakresie zazębia się ona o działalność psychologii wychowawczej i higieny psychicznej.

Wojskowa psychologia wychowawcza jest psychologią w zastosowaniu do zagadnień wy-

chowania wojskowego. Zagadnienia te są dla niej przedmiotem dociekań poznawczych. Wyniki jej badań mogą służyć za teoretyczną podstawę do praktycznych przepisów i instrukcyj, opracowywanych przez pedagogikę wychowawczą. Przedmiotem wojskowej psychologii wychowawczej są między innymi następujące zagadnienia: czy większą rolę odgrywają cechy dziedziczne żołnierzy, czy też cechy nabyte przez wpływ środowiska? — jaka jest rzeczywista skuteczność kar i nagród w życiu wojskowym? — jaka jest wartość wychowawcza „drylu”? — jak pogodzić wymagania koleżeństwa z karnością, współdziałania ze współzawodnictwem? — Są to zagadnienia skomplikowane, na które psychologia wojskowa może dać odpowiedź po metodycznie przeprowadzonych obserwacjach i eksperymentach. Głównym zadaniem wojskowej psychologii wychowawczej jest uświadomienie warunków, sprzyjających przekształceniu cywila na żołnierza. Na pierwszy plan wypływa zagadnienie kształcenia woli, kształcenia poczucia odpowiedzialności za swoje czyny. Stosowaną skutecznie przez życie metoda prób i błędów, wojskowa psy-

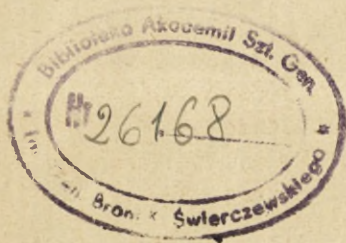
chologia wychowawcza ujmuje w system kształcenia inicjatywy i samodzielności. Ważną metodą wojskowej psychologii wychowawczej jest umiejętność stosowanie prawa nawyków. Do zadań wojskowej psychologii wychowawczej należą badania skuteczności metod dydaktycznych w zakresie przedmiotów wykształcenia wojskowego, oraz zasad pracy kulturalno-oświatowej w wojsku.

Higiena psychiczna jest nową gałęzią nauki, z pogranicza psychologii normalnego człowieka, psychopatologii i higieny ogólnej. Higiena psychiczna w wojsku bada warunki zdrowia psychicznego żołnierzy i sposoby zapobiegania schorzeniom psychicznym — bada sytuacje, wytworzone przez współżycie w oddziałach wojskowych ludzi normalnych z typami, uchylającymi się od normy (żołnierze trudni do prowadzenia). Analizuje zjawiska psychopatyczne, wynikię czy to na skutek dziedzicznego obciążenia, czy też z powodu warunków środowiska. Higiena psychiczna zajmuje się warunkami walki z alkoholizmem, narkomanią, ze zboczeniami seksualnymi, ze zboczeniami natury moralnej (okrucieństwo, sadyzm), oraz konfliktów z prawem (de-

zercja, łązkarstwo, bunt). Bada możliwości zapobiegania tym objawom (profilaktyka higieny psychicznej). Analizuje przyczyny samobójstw, samouszkodzeń, symulacji. Zajmuje się psychologią jeńca, aresztanta, więźnia. Szczególnie obfita jest literatura z zakresu higieny psychicznej, dotycząca wojennych urazów psychicznych i nerwic wojennych. Jak w życiu cywilnym tak i wojsku, głównymi przedstawicielami tej nauki są psychiatrzy i neuropatolodzy. Żywo zajmują się nią również prawnicy, pedagodzy i psychologowie-praktycy. Materiałów do badań higieny psychicznej w wojsku dostarczają: historie chorób na oddz. neurologicznych i psychiatrycznych szpitali wojskowych, akty dotyczące dyscypliny wojska i jego stanu moralnego, protokoły z procesów karnych i sądów honorowych.

Bibliografia psychologii wojskowej. Źródłem wskazówek bibliograficznych w dziedzinie psychologii wojskowej jest praca gen. J. Gąsiorowskiego: *Bibliografia psychologii wojskowej*, W-wa, 1938, wyd. Sekcji

Psychologicznej Towarzystwa Wiedzy Wojskowej. I część tego dzieła obejmuje wykaz alfabetyczny 6.382 tytułów: książek (42%), oraz artykułów z 826 czasopism (58%). Statystyka chronologiczna wykazuje olbrzymi rozwój psychologii wojskowej po wojnie światowej: na w XVII i XVIII przypada 0,3% tytułów, — na okresy: 1801 — 1872 — 1,2%; 1873 — 1906 — 8,9%; 1907 — 1914 — 12%; 1915 — 1933 — 77,6%. W II części autor podaje zestawienie alfabetyczne „haseł“, czyli tematów, związanych z zagadnieniami psychologii wojskowej. Autor wylicza przy każdym hasle numery porządkowe tytułów, umieszczonych w I części dzieła, co ułatwia studiującym psychologię wojskową znalezienie odpowiednich materiałów źródłowych.

6. —

2670/231018

BIBLIOTEKA

ASG

NAUKOWA

80343